

Tapşırması "Cemâl Hoca"

His pen name is "Cemal Hoca"

Джемал Ходжа

Yusuf Turan GÜNAYDIN*

ÖZET

Bu çalışmada Şahin Köktürk tarafından kaleme alınan "Geçiş Sürecinde Bir Âşık: Kağızmanlı Cemâl Hoca"¹ adlı kitap tanıtılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Edebiyatı, Cemâl Hoca, Bektaşîlik, Tasavvuf.

ABSTRACT

In this study, The book called "Geçiş Sürecinde Bir Âşık: Kağızmanlı Cemâl Hoca", which was handled by Şahin Köktürk is introduced.

Key Words: Literature of Minstrel, Cemal Hoca, Bektashism, Sufism.

РЕЗЮМЕ

В тази статия се представя книгата "Един поет в процеса на прехода: Кагъзманлъ Джемал Ходжа", написана от Шахин Кьоктюрк.

Ключови думи: Ашгъска литература, Джемал ходжа, Бекташизъм, мистицизъм.

Osmanlı döneminde doğmuş, çocukluk, ilk gençlik veya gençlik yıllarını bu dönemde geçirmiş ve Cumhuriyet döneminde eserlerini vermiş birçok şair, yazar ve âşık vardır. Bunlardan biri, hatta oldukça önemlilerinden biri de Kağızmanlı Cemâl Hoca nâmıyla maruf İsmail Turan (1883-1957)'dir. Kars'ın Kağızman ilçesinde doğmuştur.

"Cemâl" gerçek ismi değil, tapşırmasıdır. Bu isim ona hocası Rıza Efendi tarafından verilmiştir. Cemâl Hoca'nın dâhil olduğu âşıklık geleneği, Doğu Anadolu ve Azerbaycan sahası âşıklarının etkileşim içinde olduğu bir geleneğin uzantısıdır. O, döneminin diğer ünlü âşıkları Sümmanî, Bardızlı Nihanî, Yusufelili

* Araştırmacı-Yazar.

1 Hece Yayınları, 1. baskı, Ankara 2007, 368 s.

Huzurî, Posoflu Müdamî, Kağızmanlı Hıfzî gibi birçok âşıkla iletişim içinde olmuş ve irfan alışverişinde bulunmuştur.

Araştırmacı Şahin Köktürk'ün *Geçiş Sürecinde Bir Âşık: Kağızmanlı Cemâl Hoca* adlı çalışması, bu önemli ve âşık edebiyatının güçlü temsilcilerinden biri olan ozan hakkında erişilebilecek bütün ayrıntıları bir araya getirmektedir. Çalışmada Cemâl Hoca'nın biyografisine dair resmî ve yazma kaynaklara ulaşarak doyurucu bilgiler verilmekte; eğitimi, mahlası, tasavvufî yönü, mesleği gibi hususlar hakkındaki ayrıntıları gözler önüne serilmektedir. Ayrıca hangi âşık kolu içinde yer alabileceği hususu tartışılmaktadır. Araştırmacı, ozanın bu kollardan hangisine yerleştirebileceği konusunun tam belirgin olmadığı sonucuna varmıştır. Yine şiir toplamında 'bâdeli âşık' olduğu yolunda bir ize rastlanmadığını da söyler.

Köktürk'ün araştırmasının açıkça ortaya koyduğuna göre Cemâl Hoca "Saz çalan tekke şairleri"ndendir. Âşık edebiyatının tasavvufla ilişkisi bakımından göze çarpar bir örnek olan Cemâl Hoca Nakşibendîliğin Küfrevî koluna müntesip bir âşıktır. Ehl-i beyt sevgisinin ağır bastığı bir tasavvuf anlayışına sahip olan Cemâl Hoca, bu sebeple Bektaşî olarak da nitelenmiştir. Kendisi de bunu "Bir rivayet Bektaşî derler bize / Sevgimiz Âl-i abâ'dır bu beyanda Nakşîyiz" beytiyle vurgulamıştır.

Tasavvuf erbabı olmasına rağmen ilâhî aşk içinde mecazî aşkı da yaşayan Cemâl Hoca, sûfiyâne olgunlaşmasını hakikî ve mecazî aşkı birlikte tadarak sürdürmüş gözükmektedir.

Şahin Köktürk, bir halk şairi hakkında elde ettiği bütün verileri ayrıntılı tahlillere tâbi tutarak oldukça ayrıntılı bir 'moral portre' örneği ortaya koymuştur. Âşığın şiirlerinin kaynakları ve poetikası, halk şiiri estetiği içinde şiirlerinin bulunduğu yer gibi hususlarda çok geniş bir çalışma yapmıştır. Özellikle şiirlerini halk edebiyatının 'bilimsel' esasları doğrultusunda incelediği üçüncü bölüm oldukça ayrıntılıdır ve Cemâl Hoca'nın şiir toplamını nazım şekli, vezin, kafiye, redif, ses yansımaları, estetik yapı (imge, imlâ ve kelime sapmaları, metinlerarasılık, dil ve üslûp, mahallî unsurlar vb.) açılarından ele almaktadır.

Çalışmanın sonunda Kağızmanlı Cemâl Hoca'nın şiirlerinden geniş bir seçme de yer alıyor. Burada şiirlerin eşmetlerine dipnotlar aracılığıyla işaret edilmiş ve Cemâl Hoca'nın diğer âşıklarla karşılaşmalarına da yer verilmiştir. Keşke bu çalışmada âşığın eksiksiz bir divanı yer alabilseydi. Konuya ilgi duyanlar bu çalışmayı da Şahin Köktürk'ten bekleyeceklerdir.

Köktürk'ün çalışmasıyla halk edebiyatının ucundan kıyısından tanıyabildiğimiz önemli bir temsilcisini her yönden tanıma imkânına kavuşmaktayız.